

Kartläggning av civilsamhällets finansiering

Nationellt organ för dialog och samråd
mellan regeringen och det civila samhället

INNEHÅLL

Inledning	3
Politikens mål	4
Kunskapsöversikt finansiering i civilsamhället	6
Diskussion	14
Referenser	18

Inledning

Finansiering styr hur det civila samhällets organisationer har möjlighet att verka. Därför har vi på Nationellt organ för dialog och samråd mellan regeringen och det civila samhället (NOD) valt att sammanställa ett antal viktiga rapporter som rör finansieringen av civilsamhället. Ambitionen är att skapa en översikt över civilsamhällets olika finansieringskällor, hur de förhåller sig till varandra, hur nivåer för finansieringskällorna sett ut över tid och hur civilsamhällets organisationer själva värderar dessa finansieringskällor. Det är ett försök att tillgängliggöra fakta som kan vara svår att förstå.

Som brygga mellan civilsamhället och det offentliga möter NOD ofta frustration hos organisationsföreträdare som fått minskad finansiering eller som upplever en ökad styrning och skärpta villkor i bidragen. Samtidigt ser vi att statsbidraget har ökat successivt under åren och att andelen generella bidrag blir större och större. Vi avslutar därför rapporten med en diskussion om de fakta som kommer fram i sammanställningen, i syfte att nyansera och resonera kring varför upplevelserna tidvis kan se så olika ut.

Vi har genomgående valt att använda den terminologi som används i rapporterna. I vissa fall är begreppen utbytbara synonymer, i andra är de noga utvalda ord med specifika betydelser. För närmare förståelse för exakta skillnader mellan begrepp som organisation, förening, sponsring, finansiering med mera hänvisar vi till källmaterialet.

I sammanställningen går vi igenom civilsamhällespolitikens mål och rådande principer, hur civilsamhället generellt finansieras, offentlig finansiering, privat finansiering, upplevelser av de finansiella förutsättningarna och medlemskapets betydelse för finansiering. Därefter avslutar vi med tidigare nämnda diskussion.

Materialet togs ursprungligen fram i början av maj 2024 som underlag till Partsgemensamt forum (PGF) den 13 juni. PGF är en arena där civilsamhället och regeringen diskuterar förutsättningarna för det civila samhället. Forumet träffas omkring fem gånger per år. Den 13 juni fokuserade forumet på finansieringen av civilsamhället. Utgångspunkten för samtalen var två av de principer som styr civilsamhällespolitiken: långsiktighet respektive självständighet och oberoende. Syftet med förberedelsematerialet är att ge deltagarna i mötet en gemensam utgångspunkt inför dialogen. Materialet togs fram med hjälp av planeringsgruppen i PGF och en enkät som skickades ut till alla deltagare i forumet. Efter mötet har materialet uppdaterats med siffror från MUCF:s senaste villkorsrapport som publicerades i slutet av maj 2024, och med siffror från budgetpropositionen för 2025.

Mattis Ekestaf

Projektledare på NOD och författare av materialet

Politikens mål

Politiken för det civila samhället följs upp utifrån sex centrala principer. I detta material kommer utgångspunkten att vara två av dessa principer: långsiktighet samt självständighet och oberoende.

Principen om långsiktighet betonar vikten av att civilsamhället har goda, långsiktiga och stabila förutsättningar för sin existens och sin verksamhet. Detta gäller även de många och skiftande systemen för bidrag till det civila samhället. Bidragssystemen bör präglas av stabilitet för att det ska vara möjligt för organisationerna att planera, bedriva och utveckla verksamhet på ett långsiktigt sätt. Det förutsätter att det finns möjlighet inte bara till verksamhets- och projektbidrag utan även organisationsbidrag som möjliggör organisationers basverksamhet i form av exempelvis kansli med personal. Det konstateras också att det behövs en överblick av bidragssystemen för att säkerställa stabilitet och långsiktighet och för att undvika att förändringar i systemen medför att vissa organisationer som tidigare har kunnat söka bidrag faller utanför systemet (Prop. 2009/10:55).

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) följer årligen upp ideella föreningars villkor utifrån de sex principerna. Resultaten visar att de flesta föreningar haft goda ekonomiska förutsättningar att bedriva kärnverksamhet, men att andelen har minskat från 90 procent 2018 till 83 procent 2023. Antalet organisationer som diskuterat att lägga ner verksamhet eller låta verksamhet vila har också ökat sedan 2020 från 10 procent till 14 procent 2023 (MUCF 2023, 2024).

Principen om självständighet och oberoende betonar att civilsamhällets organisationer själva formulerar sitt uppdrag i samhället utifrån den egna värdegrunden och att de är självständiga röstbärare även i samverkan med andra aktörer. När principen följs upp tittar man därför på organisationernas och medlemmarnas möjlighet att självständigt bedriva sin verksamhet utan obefogad kontroll eller inblandning från det offentliga. En viktig aspekt är vilka typer av bidrag som finns tillgängliga för organisationer inom olika verksamhetsområden. Där är det angeläget att den statliga styrningen genom bidrag inte blir för omfattande, genom att andelen verksamhets- och projektbidrag inte blir för stor. Antalet verksamhets- och projektbidrag bör alltså inte dominera allt för mycket över de bidrag som utlyses för organisationernas generella behov, som organisationsbidrag.

Enligt MUCF:s årliga uppföljning utgör offentlig finansiering från kommun, region eller stat enbart en liten andel av föreningarnas totala årliga intäkter. Det är bestående över tid. Medlemsavgiften spelar också en viktig roll för många föreningar. Trots viss nedgång uppfattades medlemskap som en viktig inkomstkälla även under pandemiåren och år 2023 vände trenden återigen uppåt. Tillsammans med bidrag för ordinarie verksamhet är medlemsavgifter den finansieringskälla som anses viktigast av flest föreningar (MUCF 2024).

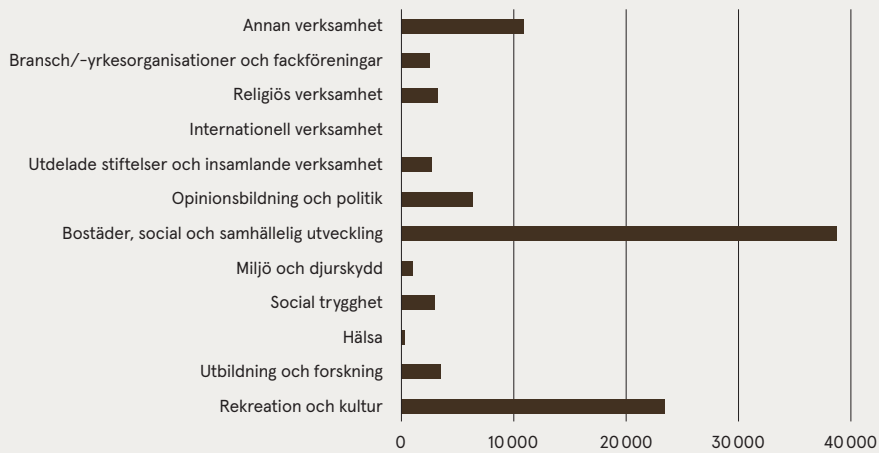
De allra flesta föreningar upplever inte att det offentliga obefogat blandar sig i föreningens verksamhet, men det förekommer. I MUCF:s årliga uppföljning uppger 25 procent av föreningarna att de anpassar sin verksamhet för att inte gå miste om bidrag. Det skulle kunna förklaras av att många projektbidrag har krav på särskilt syfte, målgrupp och innehåll. 8 procent har också svarat att de på något sätt anpassat åsikter för att inte gå miste om bidrag (MUCF 2024).

Kunskapsöversikt finansiering i civilsamhället

Hur finansieras civilsamhället?

Statistiska centralbyrån (SCB) tar inom ramen för sitt regeringsuppdrag fram statistik om civilsamhället och dess finansiering. Enligt *Det civila samhället 2021 – slutrapport inkl. satelliträkenskaper* (publicerad 2023) uppgick antalet registrerade organisationer inom civilsamhället till 263 498 vilket var en ökning med 1,1 procent jämfört med 2020. Bland dessa fanns 98 416 ekonomiskt aktiva organisationer vilket är en minskning med 0,5 procent från 2020. Det följer den succesiva minskningen som syns sedan några år tillbaka. Bland de organisationer inom civilsamhället med ekonomisk aktivitet återfinns flest organisationer inom verksamhetsområdet Bostäder, social och samhällslig utveckling.

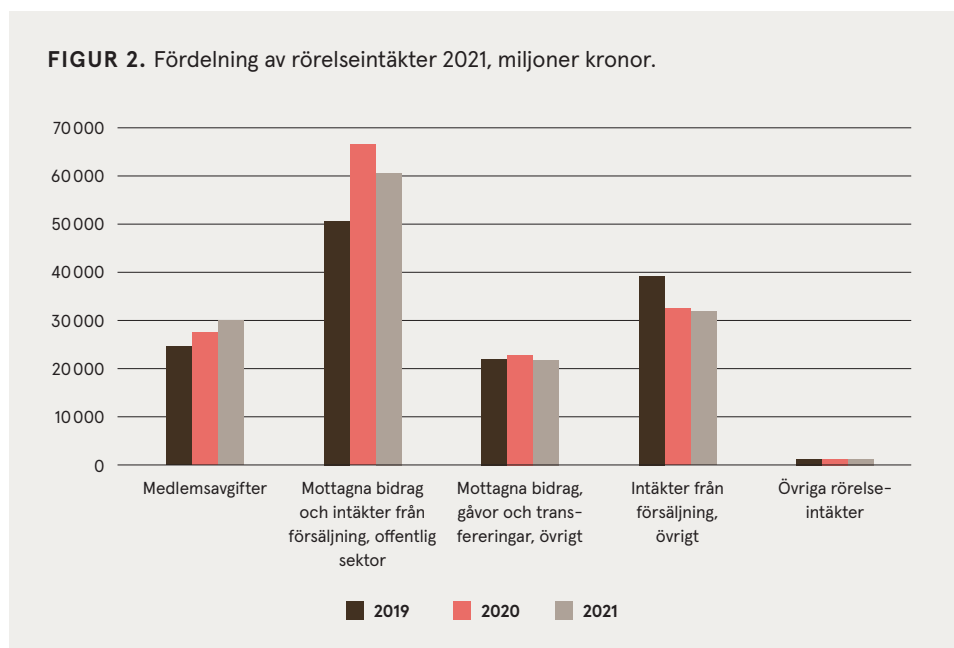
FIGUR 1. Fördelning av organisationer inom civilsamhället med ekonomisk aktivitet 2021 utifrån verksamhetsindelning enligt ICNPO.

Värt att notera är att enligt politiken för det civila samhället anses majoriteten av de ekonomiska föreningarna inte vara del av civilsamhället, eftersom ekonomiska föreningar enligt egen definition ska främja medlemmars ekonomiska intresse. En form av ekonomisk förening som helt utesluts är bostadsrättsföreningen (prop. 2009/10:55). Av de totalt 98 416 ekonomiskt aktiva föreningarna i SCB:s statistik är 28 905 "Bostadsrättsföreningar och kooperativa hyresgästföreningar" och 1841 "Ekonomiska föreningar". Med den tillgängliga informationen om dessa kategorier går det inte att utläsa hur många av föreningarna som inte räknas in i det civila samhället utifrån regeringens definition.

De totala rörelseintäkterna inom icke-vinstdrivande organisationer uppgick 2021 till 147,4 miljarder kronor. Medlemsavgifter stod för cirka 20 procent

och mottagna bidrag från och intäkter från försäljning till offentlig sektor för cirka 41 procent. Bidrag, gåvor och transfereringar (övrigt) stod för cirka 16 procent och intäkter från försäljning för omkring 23 procent. Försäljningsintäkterna har sjunkit sedan 2019 vilket med stor sannolikhet beror på pandemin. Inom kategorin försäljning ingår exempelvis deltagaravgifter och andra avgifter från privatpersoner, försäljning i samband med matcher osv. En annan förändring som står ut är att bidragen från offentlig sektor har ökat med nästan 10 miljarder mellan 2019 och 2021 vilket också delvis kan vara en pandemieffekt (SCB 2023).

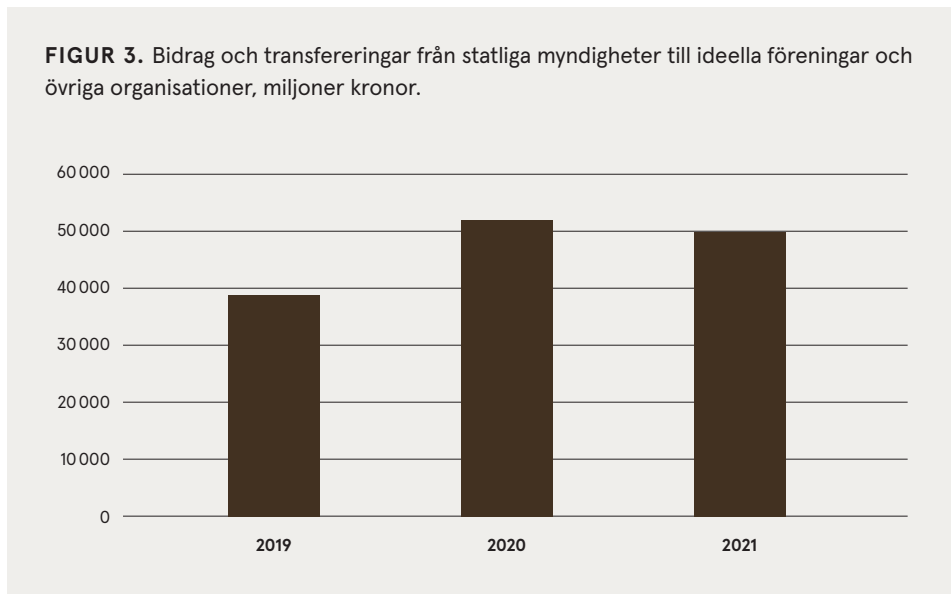
Offentlig finansiering

Enligt SCB:s statistik var den totala summan för bidrag och övriga transfereringar från statliga myndigheter till ideella föreningar och övriga organisationer 50,6 miljarder kronor. En stor del av detta (42 procent) bestod av arbetslöshetsersättning och aktivitetsstöd. Bidragen till folkbildningen var 9,4 procent och biståndet 8,8 procent 2021. Regeringen betalade ut totalt 3,2 miljarder kronor i coronastöd till civilsamhället (SCB 2023).

Det största pengaflödet från kommuner till civilsamhället under 2021 handlade om köp av verksamhet vilket låg på 16,7 miljarder och var en ökning med 2 procent från tidigare år. De största posterna innefattade förskoleverksamhet och skolbarnomsorg samt grundskola. Bidrag och transfereringar från kommun till civilsamhälle uppgick till 5,3 miljarder. Den största posten (2 miljarder) var bidrag för fritidsverksamhet.

Regionernas pengaflöde till civilsamhället bestod till största del av bidrag och transfereringar. Siffran uppgick till 2,8 miljarder 2021 vilket var en ökning med 2 procent jämfört med tidigare år. För köp av verksamhet gick 1,6 miljarder till civilsamhället vilket var en ökning med 24 procent från föregående år. Den största delen gick till köp av specialistvård.

FIGUR 3. Bidrag och transfereringar från statliga myndigheter till ideella föreningar och övriga organisationer, miljoner kronor.

SCB lyfter också uppgifter från utförarregistret, vilket är ett register över privata utförare av verksamhet inom vård, skola, omsorg och flyktingmottagande. Under 2021 var det totala antalet utförare inom civilsamhället 2259 aktörer (SCB 2023).

Statligt stöd enligt regeringens årliga resultatredovisning

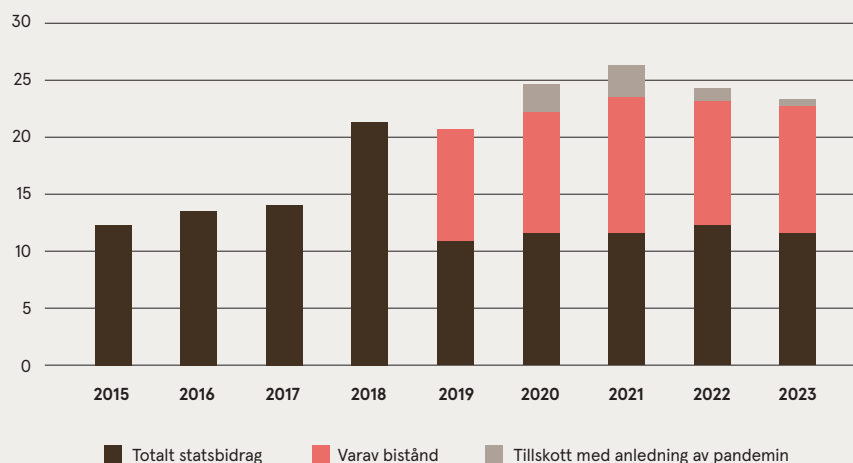
Enligt budgetpropositionen 2024/25 uppgick statsbidragen under 2023 till cirka 23,2 miljarder kronor. Av dessa gick 11,2 miljarder kronor till biståndsverksamhet och cirka 450 miljoner tillfördes med anledning av coronapandemin. Det totala statsbidraget är en minskning med cirka 800 miljoner kronor jämfört med 2022.

Mellan 2017 och 2018 ökade det totala statsbidraget med 7 miljarder kronor. Denna ökning beror främst på att man 2017 och tidigare endast rapporterade Sidas stöd till svenska civilsamhällesorganisationer medan man från 2018 och framåt även räknar in Sidas stöd till internationella civilsamhällesorganisationer och lokala civilsamhällesorganisationer utanför Sverige. Förändringen visar därmed inte på en förändrad politisk inriktning av civilsamhällespolitiken utan en förändring i rapporteringen av befintliga medel. Sedan 2019 rapporterar regeringen även hur stor andel av det totala statsbidraget som utgörs av biståndet. Från 2020 skrivs det ut hur stor andel av statsbidraget som varit tillskott med anledning av coronapandemin. Det förklarar minskningen av det totala statsbidraget från 2021 till 2023.

Regeringen rapporterar årligen andelen generella bidrag i relation till andelen riktade bidrag. Riktade bidrag är enligt denna definition:

- ✘ Projektbidrag – riktat bidrag till ett projekt, det vill säga till en i tiden avgränsad verksamhet.
- ✘ Uppdragsersättning - i princip full ersättning för en verksamhet som staten och uppdragstagande organisationen kommer överens om att organisationen ska bedriva.

FIGUR 4. Statsbidrag från 2015–2023 (miljarder kronor), inklusive angivna siffror för andelen bistånd samt tillskott med anledning av pandemin.

Generella bidrag är enligt denna definition:

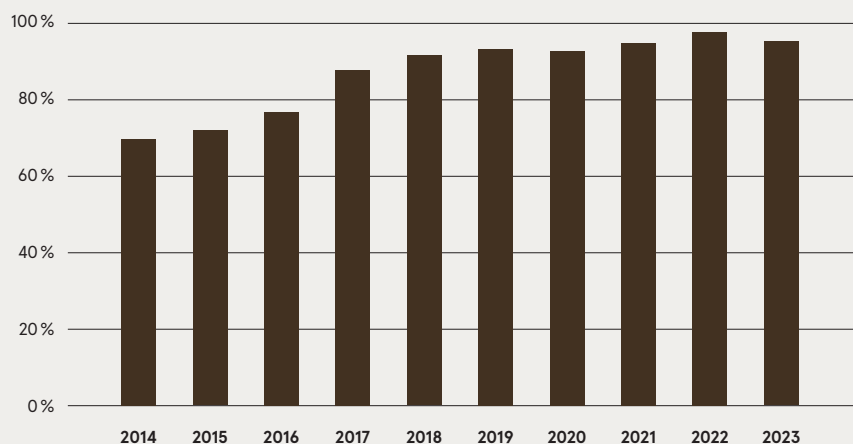
- ✘ Organisationsbidrag – generellt bidrag där bidraget inte kan avgränsas till särskilda verksamheter. Bidraget kan också användas till kanslikostnader.
- ✘ Verksamhetsbidrag – bidrag till en viss eller till flera angivna verksamheter som organisationen bedriver fortlöpande utifrån deras värdegrund och syfte.
- ✘ Anläggningsbidrag - bidrag till köp, nybyggnad, ombyggnad eller upprustning av lokal för ideell verksamhet.

I budgetproposition 2024/25 kan vi se att andelen generella bidrag 2023 uppgår till 94,9 procent. Det är en minskning från 2022 då andelen uppgick till 97,8 procent, men nivån är ändå hög ur ett historiskt perspektiv. Andelen generella bidrag har ökat successivt sedan 2014, med undantag för 2020 när andelen sjönk med 0,5 procentenheter jämfört med året före. En hög andel generella bidrag motsvarar regeringens ambition om självständighet och oberoende då det ger stort utrymme för egna initiativ.

Privat finansiering

Giva Sverige tar fram en årlig rapport om civilsamhällets finansiering: *Staten, kapitalet eller medborgaren – vem finansierar civilsamhället*. I denna ges en översikt över civilsamhällets finansiering som delvis utgår från SCB:s statistik om finansiering i civilsamhället. De drar även slutsatser om den privata finansieringen av civilsamhället, alltså finansiering från enskilda och från privat sektor.

Giva Sverige konstaterar att näringslivets investeringar i civilsamhället genom sponsring har ökat de senaste 10 åren. Under 2022 uppgick investeringarna i sponsring till totalt 9,1 miljarder kronor, vilket var en ökning med

FIGUR 5. Andelen generella bidrag i procent från 2014–2023.

18,1 procent sedan 2022. Ökningen gäller framför allt sponsring till idrottsverksamhet (71 procent) eller social verksamhet (21 procent) (Giva Sverige 2023). Vad gäller gåvor och bidrag från näringslivet till civilsamhället sågs en stor ökning i relation till Rysslands invasion av Ukraina 2022, där ökningen på 69 procent låg på 1 755 miljoner kronor. Även företagsnära stiftelser bidrog med 950 miljoner kronor till civilsamhället. Giva Sverige konstaterar dock att lågkonjunkturen gör företagen mindre benägna att finansiera civilsamhället, även om den nuvarande trenden med ökat givande från näringslivet inte ännu är bruten (Giva Sverige 2023).

Enskilda individers investering i civilsamhället består primärt av ideellt arbete. Det monetära värdet av frivilligarbetet i Sverige under 2019 värderades till 161 miljarder kronor (SCB & Ersta Bräcke Sköndals högskola 2021). Utöver detta bidrar enskilda till civilsamhället genom medlemskap i föreningar. Under 2021 uppgick summan av medlemsintäkter till cirka 30 miljarder kronor. Nivån av privat givande ökade under 2022 med 21 procent till totalt 8,2 miljarder kronor – även detta som ett resultat av Rysslands invasion av Ukraina. Organisationer som inte hade verksamhet med fokus på Ukraina såg inte heller en minskning i givandet jämfört med åren innan. Dock framkom det i Giva Sveriges undersökning med Novus att andelen i befolkningen som anger att de skänkt pengar senaste halvåret har minskat under de sex senaste åren. Det följer en utveckling som ses i många västländer där färre ger, men de som gör det ger mer. Även lotterier är en stabil intäktskälla för civilsamhället – dagens svenska spelmarknad genererar cirka 27 miljarder kronor. Av dessa kommer 3,5 miljarder kronor från lotterier med allmännyttiga ändamål som till exempel tillhandahålls av ideella föreningar och registrerade trossamfund. Representeranter för lotteribranschen har uttryckt att omsättningen påverkas mindre av marknadsdynamik och mer av politiska beslut som påverkar den allmännyttiga spelbranschen, som exempelvis kreditrestriktioner (Giva Sverige 2023).

Ideella föreningsars upplevelse av sina finansiella förutsättningar

Enligt MUCF:s årliga uppföljning av ideella föreningsars villkor för 2023 ställde myndigheten frågor om hur föreningsarna upplever sina ekonomiska förutsättningar.

KÄRNVERKSAMHET

Andelen föreningar som upplever sig ha goda ekonomiska förutsättningar att bedriva kärnverksamhet var 83 procent. Det är en relativt hög andel även om andelen succesivt sjunkit över åren, från 90 procent år 2018 till 87 procent år 2020. Det är vanligare att föreningar som har anställda och över 500 medlemmar upplever sig ha goda ekonomiska förutsättningar att bedriva kärnverksamhet än de med färre medlemmar.

INKOMSTKÄLLOR

48 procent av föreningsarna uppger att bidrag för ordinarie verksamhet är mycket viktiga. Ungefär samma andel upplever att även medlemsavgifter är mycket viktiga. 33 procent uppger att egen försäljning är en mycket viktig inkomstkälla.

Sedan 2018 har andelen som uppgett att medlemsavgifter, bidrag för ordinarie verksamhet eller intäkter från försäljning är mycket viktiga inkomstkällor minskat med mellan 2 och 3 procentenheter, för att sedan öka något 2023. Det gäller även bidrag för att driva särskilda projekt som minskat med 3 procentenheter.

De föreningar som skattat sponsring eller gåvor från företag som en mycket viktig inkomstkälla har ökat från 14 procent 2021 till 20 procent 2023.

INTÄKTER FRÅN OFFENTLIG SEKTOR

MUCF undersökte även hur stor del av de årliga intäkterna som föreningsarna mottar från offentlig sektor. De allra flesta föreningsarna uppgav att det offentliga bidraget enbart utgör en mindre del av de totala årliga intäkterna.

- ✘ 58 procent av de svarande uppgav att de har någon form av intäkt från kommunen. För 13 procent av de svarande var det den enda inkomstkällan eller en övervägande del av inkomstkällan.
- ✘ 26 procent av de svarande hade någon form av intäkt från regionen, och 5 procent uppgav att det var den enda eller en övervägande del av inkomstkällan.
- ✘ 39 procent uppgav att de hade någon form av intäkt från staten och 8 procent uppgav att det var den enda eller en övervägande del av inkomstkällan.

MÖJLIGHET ATT SÖKA BIDRAG

Bland de föreningar som uppfattat det som relevant att söka kommunala bidrag upplever en majoritet (48 procent) att det är lätt att hitta information om bidrag som finns att söka och en majoritet (47 procent) att det är lätt att förstå ansökningsprocessen och kraven som omfattar bidraget. Färre upplever att

det är lätt att hitta information om regionala och statliga bidrag (24 respektive 28 procent) och att förstå ansökning och krav gällande dessa (23 respektive 26 procent).

På påståendet att föreningarna upplever sig ha tillräckliga resurser för att söka offentliga bidrag har 55 procent angett att det stämmer ganska eller mycket bra. Det är vanligare bland föreningar med anställda att uppleva sig ha tillräckliga resurser för att söka bidrag än för föreningar utan anställda.

Ungdomsrörelsens finansiella förutsättningar

De finansiella förutsättningarna skiljer sig åt beroende på vilka delar av civilsamhället som tillfrågas och enskilda upplevelser ligger inte alltid i linje med det övergripande resultatet. Enligt LSU:s rapport *Ungdomsrörelsen i siffror 2023* är statsbidraget till barn- och ungdomsorganisationer, i form av organisationsbidrag, från MUCF den viktigaste finansieringskällan för förbunden. Av de svarande uppgav 80 procent att detta är deras primära inkomstkälla, till skillnad från de ideella föreningar som besvarat MUCF:s undersökning där de flesta föreningar uppgett att det statliga bidraget inte utgör någon del alls eller bara en mindre del av de totala årliga intäkterna. 55 procent av LSU:s medlemsorganisationer har dock under 2023 beviljats lägre statsbidrag än 2022. Anslaget till barn- och ungdomsorganisationer är i stort sett oförändrat. Därmed beror minskningen oftast på organisationers medlemstapp eller att antalet medlemmar i ungdomsrörelsen i stort har ökat vilket leder till att fler ska dela på potten. Det här syns inte i den övergripande statistiken där statsbidragen totalt sett ser ut att öka över tid. Trots att totalen ökar kan det för den enskilda organisationen ändå innebära ett lägre anslag.

Flera organisationer inom ungdomsrörelsen fick anmärkningar eller kompletteringskrav i den senaste ansökningsprocessen av statsbidraget. Verksamhetsrevisorers förhållande till organisationen var det krav som de flesta har svårast att nå upp till. Några organisationer förlorade också stödet. Den vanligaste orsaken var att organisationen inte hann åtgärda kraven inom tidsfristen. Kompletteringskravet är ofta två veckor, vilket LSU menar är för lite med tid för att ta större beslut eller hinna kalla till extra årsmöte.

Sammantaget kan vi konstatera att projektbidrag har ökat i betydelse för ungdomsrörelsen. Under 2023 angav 37 procent att projektbidrag är en av de tre viktigaste finansieringskällorna. Det kan jämföras med 16 procent 2022. Det kan ha flera anledningar men en kan vara att projektbidrag vid sidan om den ökade statliga finansieringen varit viktig för organisationernas överlevnad genom pandemin. Även försäljningsintäkter har fått en ökad betydelse efter pandemiåren vilket kan tolkas som att verksamhet och aktiviteter har kommit i gång igen.

Medlemskapets utveckling och finansiell betydelse

Sedan 2021 har MUCF följt upp hur ideella föreningar uppskattar utvecklingen av antalet medlemmar. Under 2021 uppskattade 41 procent av de svarande att

medlemsbasen minskat i någon utsträckning och 24 procent att den i stället ökat. Under 2023 uppskattade 29 procent av föreningarna att antalet medlemmar hade minskat och ungefär samma andel att medlemsantalet istället ökat. Utvecklingen skiljer sig också åt beroende på vilken målgrupp föreningen har. Föreningar vars medlemsbas består av äldre har i högre grad haft ett större utflöde av medlemmar, samt ett lägre inflöde av medlemmar. Föreningar med barn och unga som målgrupp hade å andra sidan ett större inflöde av medlemmar (MUCF 2024).

I rapporten *Nya sätt att organisera sig i civilsamhället* (Robertsson 2023) görs en översikt av aktuellt kunskapsläge i relation till organisering i civilsamhället. Översikten visar att den totala mängden ideellt arbete ligger på en jämn nivå över tid men att mer livsstilsorienterade organisationer och välfärdsorganisationer tar en allt större plats. Detta påverkar också engagemanget där färre blir medlemmar i den organisation de är aktiva inom. Civilsamhällets struktur utgår ändock fortfarande från medlemskapet, dels genom att medlemsavgifter fortsatt är en primär inkomstkälla för många föreningar, dels då det offentliga stödsystemet medvetet styr organisationer mot denna tradition genom medlemskap som villkor för offentlig finansiering. Det gäller särskilt organisationsbidrag. Färre medlemmar betyder därför inte bara förlorade intäkter genom medlemsavgifter utan även att förutsättningar att söka statliga bidrag påverkas.

Rapporten belyser även att många organisationer behöver förlita sig på flertalet finansieringskällor för att säkra långsiktighet och att det kan ha en inverkan på styrningsmekanismer i civilsamhället. Fler finansieringskällor öppnar för att fler intressenter även får möjlighet att påverka organisationers riktning och organisering. Det ger en komplex organisation som i sin tur kräver en viss professionalisering av organisationen. Inflytandet från medlemmar förskjuts därmed till andra, så som finansiärer, anställda eller chefer.

Diskussion

Förändringar i finansieringen

I denna sammanställning har vi utgått från ett flertal källor som på olika sätt mäter finansiering till civilsamhället. De källor som följer upp offentlig finansiering har delvis olika utgångspunkter och olika syften. De har också olika definitioner och kategorier. I många fall är det därför svårt att jämföra uppgifter om summor, men det går att tyda några resultat.

Offentlig sektor är en stor finansiär av civilsamhället och skattas som en viktig inkomstkälla av många föreningar och organisationer. Andra källor som anses viktiga är medlemsavgifter respektive försäljning. Antalet organisationer som skattat offentlig sektor, medlemsavgifter och försäljning som de viktigaste inkomstkällorna har dock sjunkit succesivt efter pandemin, för att sedan öka något igen 2023.

Medlemssammansättningen inom civilsamhället har också delvis förändrats (närmare om detta nedan. Samtidigt ser man att näringslivets sponsring till civilsamhället har ökat de senaste 10 åren. Det är svårt att dra några definitiva slutsatser utifrån underlaget, men det går att konstatera att finansieringskällor och hur man skattar vikten av dessa varierar utifrån rådande samhällsutmaningar, som pandemi och lågkonjunktur.

Gällande offentliga bidrag upplever många att bidrag för ordinarie verksamhet är en mycket viktig inkomstkälla. Ett konkret exempel är att förbund inom ungdomsrörelsen skattar statsbidraget till barn- och ungdomsorganisationer som den absolut viktigaste inkomstkällan. Att projektbidrag har blivit viktigare för ungdomsrörelsen kan delvis förklaras av de utmaningar som organisationerna erfor under pandemin, men även av att andra finansieringskällor än organisationsbidraget ökar i betydelse.

Nivån på offentlig finansiering

Även om det är svårt att dra långtgående slutsatser om offentlig finansiering över tid går det att konstatera att bidragen har ökat över tid men med viss ojämnhet. Det kan till viss del förklaras av stöd som infördes till följd av pandemin, och av att olika anslag räknas in i totalen. Om man räknar bort coronastödet och biståndet har statsbidraget ökat med 350 miljoner kronor sedan 2019.

En aspekt som ofta påtalas är att nivån på bidrag eller avtal inte räknas upp i förhållande till kostnadsutvecklingen. Även om nivåerna för bidragen ökat kan denna faktor leda till den motsatta upplevelsen eftersom köpkraften minskat.

Administration av offentliga medel

Inom regeringens årliga resultatredovisning över statsbidrag till det civila samhället, vars totala siffra 2023 var 23,2 miljarder, ingår även transaktions-

och administrationskostnader, alltså den del av anslaget som går till själva hanteringen av fördelningen. Den totala siffran för detta framgår inte i den årliga redovisningen men brukar redovisas i enskilda regeringsbeslut. Att transaktions- och administrationskostnader räknas in i redovisningen för statsbidrag är ytterligare ett exempel på hur olika källor för offentlig bidragsgivning kan skilja sig åt.

En annan administrativ kostnad som påverkar i vilken grad bidraget går direkt till ändamålet är den kostnad som hamnar hos den bidragsmottagande organisationen för ansökning eller redovisning i relation till bidraget. I den enkät som skickades ut till PGF:s deltagare från civilsamhället inför dialogmötet den 5 december 2023 med tema "tillit, granskning och administrativa krav" anger 74 procent av de 19 svarande att de upplever ökade krav på redovisning, inklusive mer detaljerad dokumentation, av offentliga bidrag samt ökade krav gällande uppgifter till auktoriserad revisor. Flera upplever även detta i ansökningsförfarandet. 68 procent upplevde ökade krav på mätbarhet och evidens både i ansökningsprocessen och redovisningen av offentliga bidrag. Flera svarande uppger att de arbetar med områden och målgrupper där det är svårt att påvisa mätbara effekter. I enkäten som skickades ut inför PGF 13 juni 2024 ställdes frågan om organisationens största utmaning i relation till finansiella förutsättningar. Alternativet med flest svar (67 procent av de svarande) var ökad granskning och kontroll i relation till ansökan eller redovisning av bidrag.

Generella medel

När det kommer till principen om självständighet och oberoende är det relevant att titta på organisationernas förutsättningar att bedriva verksamhet självständigt. Den möjligheten främjas av fria medel som organisationen själv har möjlighet att disponera utifrån behov och ändamål. Det är också relevant utifrån principen om långsiktighet eftersom organisationen då får möjlighet att avsätta resurser till basbehov i form av exempelvis personal. Andelen statliga generella bidrag, alltså organisations- och verksamhetsbidrag samt anläggningsbidrag, har med vissa undantag ökat det senaste decenniet. De generella bidragen ökade från 70 procent 2014 till 97,8 procent 2022 för att därefter minska något 2023 till 94,9 procent. Många av civilsamhällets aktörer upplever dock en ökad projektifiering och en ökad styrning i offentliga bidrag (PGF 2023). Det kan därför finnas andra relevanta faktorer att undersöka vid sidan av andelen generella bidrag i statlig bidragsgivning. Upplevelsen av projektifiering och statlig styrning skulle kunna vara en indikator på att problemet är avgränsat till vissa delar av civilsamhället och att stora delar av den statliga bidragsgivningen som utgörs av så kallade fria medel går till särskilda delar av civilsamhället (som kanske heller inte upplever en ökad projektifiering). I enkäten om finansiering som skickades till PGF-deltagarna inför framtagandet av detta material upplevde 48 procent av de 22 svarande ett ökat antal projektbidrag i relation till verksamhets- och organisationsbidrag.

En annan anledning till upplevelsen kan vara att villkoren för bidrag i stort omfattas av större krav i ansökning- och redovisningsprocessen. Det innebär en minskad frihet i användandet av bidraget, eller i inriktningen på verksamheten oavsett bidragets form. Som nämnts tidigare upplever 67 procent av de svarande i finansieringsenkäten att granskning och kontroll i relation till ansökan till eller redovisning av offentliga medel har ökat. Nästan hälften av de svarande upplevde också en ökad styrning i offentliga medel genom krav på inriktning av verksamhet. Detta oavsett bidragsform. Det kan i sin tur påverka självständigheten och mångfalden inom civilsamhället. Att 57 procent av de svarande i finansieringsenkäten upplevde bristande långsiktighet eller ökad instabilitet i offentliga bidrag skulle också kunna bidra till känslan av kortsiktighet och osäkerhet i bidragsgivningen. Det är särskilt intressant utifrån principen om långsiktighet eftersom den betonar vikten av goda, långsiktiga och stabila förutsättningar för bland annat de många och skiftande systemen för bidrag till civilsamhället.

Att söka medel

Hur lätt det är att söka offentliga medel och förstå ansökningsprocess och krav för bidragen verkar variera. Kommunala medel är enklare att hitta information om än statliga och regionala. Färre föreningar upplever sig ha tillräckliga resurser för att söka offentliga medel och det är särskilt vanligt för föreningar utan anställda. Inom ungdomsrörelsen är det även fler som fått kompletteringskrav eller anmärkningar. Detta kan vara ett exempel på den upplevda ökningen i komplexitet i ansöknings- och redovisningsprocesser som hördes i diskussionerna om bidragsgivning, där en alltmer villkorad bidragsgivning med krav på påvisandet av effekter och allt högre krav på myndigheters återrapportering betonades (PGF 2023).

Medlemsintäkter och medlemsantal

Medlemsintäkter inom de ekonomiskt aktiva organisationerna i civilsamhället ser ut att öka. Antalet ekonomiskt aktiva organisationer ser dock ut att successivt minska över tid. Därmed koncentreras ökningen av medlemsintäkter till ett mindre antal organisationer. Vi kan konstatera att in- och utflöde av medlemmar ter sig olika beroende på vilken målgrupp organisationen har. Forskning har dock visat att det har skett en viss förändring gällande medlemskapet som fenomen, där allt färre väljer att bli medlemmar i den organisation som de är verksamma i.

Medlemsantalet har en påverkan på organisationens finansiella förutsättningar genom att dels generera medlemsintäkter, dels ge möjligheter för organisationen att söka offentlig bidragsgivning, som ofta utgår från medlemsantal. Det gäller särskilt fria medel såsom organisationsbidrag. Ungdomsrörelsen påpekar just denna utmaning – 55 procent av LSU:s förbund har beviljats lägre statsbidrag på grund av medlemstapp eller förändringar i medlemssammansättningen i ungdomsrörelsen i stort, till exempel att andra

förbund fått fler medlemmar och därför större andel av det totala bidraget. Det kan också vara en del av förklaringen till att organisationer med ett stort medlemsantal också i högre grad upplever att de har goda förutsättningar att bedriva kärnverksamhet.

För att säkra långsiktighet väljer många organisationer att ha flera finansieringskällor. En minskad medlemsbas skulle kunna utgöra en anledning till behovet av detta. Ur ett självständighets- och oberoendeperspektiv kan flera finansieringskällor dock utgöra en utmaning, eftersom inflytandet fördelas på ett större antal intressenter.

Referenser

En politik för det civila samhället, Prop. 2009/10:55

SCB, *Det civila samhället 2021 – Slutrapport inkl. satelliträkenskaper.*

LSU – Sveriges barn- och ungdomsorganisationer. *Ungdomsrörelsen i siffror 2023* (2024)

Giva Sverige, *Staten, kapitalet eller medborgaren – vem finansierar civilsamhället?* (2023)

Segnestam Larsson, O., Rådelid, D. & Wester, D. (2021) *Det frivilliga arbetet i Sverige som del av BNP.* Ersta Sköndal Bräcke högskola, Centrum för civilsamhällesforskning och SCB.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, *Ett år av nya utmaningar – uppföljning av ideella föreningars villkor 2022* (2023).

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, *Stabilitet och framtidstro trots påfrestningar – uppföljning av ideella föreningars villkor 2023* (2024).

Robertsson, K. (2023) *Nya sätt att organisera sig i civilsamhället – En översikt av aktuellt kunskapsläge.* Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.

Nationellt organ för dialog och samråd mellan regeringen och det civila samhället, *Partsgemensamt forum 2023* (2023).

Budgetpropositioner 2015/16:1-2024/25:1, Utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid

Nationellt organ för dialog och samråd
mellan regeringen och det civila samhället